

Document	Archeologische Quickscan (versie 2)
Plangebied	Westerblokker 159, Blokker, gemeente Hoorn (Rijksmonument 'Hoeve Buitenrust')
Adviesnummer	22050
Opsteller(s)	██████████ (KNA archeoloog) ██████████ (KNA archeoloog) & ██████████ (senior KNA archeoloog en gemeentelijk archeoloog)
Datum	16-01-2024

Advies	Archeologische opgraving variant begeleiding. (kosten initiatiefnemer)
Vervolgtraject	Archeologie West-Friesland verzoekt de initiatiefnemer om spoedig overleg te plegen om verdere stappen door te nemen en een PvE te laten opstellen door een gecertificeerde archeologische instelling of bedrijf. ██████████ (gemeentelijk archeoloog) ██████████@hoorn.nl

Archeologische Quickscan (versie 2)

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Hoorn (contactpersoon: ██████████) en TPAHG Architecten (contactpersoon: ██████████) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot de herontwikkeling van de vervallen boerderij aan de Westerblokker 159 in Blokker, gemeente Hoorn (afb. 1 en 2). In onderhavige archeologische quickscan zijn de aspecten cultuurhistorie en landschap niet volledig meegenomen.

De stolpboerderij aan de Westerblokker 159 is een Rijksmonument (monumentnummer 517432) en heeft de naam 'Hoeve Buitenrust' (zie pagina 7 voor toelichting). Het pand heeft een grondvlak van circa 325 m². De stolpboerderij verkeert al enige jaren in zeer slechte staat en is in februari 2022 verder beschadigd geraakt bij een storm (afb. 3). De rechterzijgevel is daarbij deels ingestort. Vervolgens zijn op last van de gemeente enkele noodmaatregelen getroffen.

De grootte van het gehele perceel is ca. 3.235 m². Noordoostelijk op het perceel stond een historische schuur die enkele jaren geleden is ingestort.

Voorgaand advies

Op 19-04-2022 is een eerste archeologische quickscan opgesteld met betrekking tot de vervallen boerderij.¹ Definitieve plannen waren toen nog niet beschikbaar, maar bekend was dat waarschijnlijk een grootschalige renovatie, inclusief bodemroerende werkzaamheden, nodig zal zijn. Geadviseerd is om een bouwhistorisch onderzoek uit te laten voeren en archeologie-vriendelijk te bouwen/renoveren. Aangegeven is dat nader archeologisch onderzoek noodzakelijk is als het bouwproject niet als archeologie-vriendelijk kan worden geclassificeerd. Verzocht is om nadere gegevens over eventuele plannen aan te leveren zodat een bindend advies kan worden afgegeven.

¹ ██████████ 2022.

Bouwplannen

Inmiddels is de boerderij verkocht en is op 30-12-2023 een omgevingsvergunning aangevraagd voor het verbouwen en vergroten van de monumentale boerderij. De functie van het pand zal na renovatie worden omgezet naar kinderdagverblijf.

Uit de bouwtekeningen blijkt dat in het gehele pand een nieuwe betonvloer komt (afb. 4 en 5). Onder de vloer komen heipalen. De vloeropbouw zal van onder naar boven bestaan uit een verdicht zandpakket, 14 cm isolatie, een betonvloer met een dikte van 20 cm en een zandcement dekvloer van 6 cm dik. Hoe diep hiervoor precies zal worden ontgraven is nog niet bekend, maar verwacht wordt dat dit meer dan 30 cm zal zijn. Tevens is nog geen palenplan beschikbaar. De constructieve uitwerking volgt nog.

Op de plek van de ingestorte schuur komt een nieuwe "stal" die ruimte zal bieden voor een extra kinderopvanggroep. Achter de boerderij zal tevens een nieuwe schuur met overkapping ten behoeve van berging en buitenkeuken worden gebouwd. De schuur en stal worden voorzien van een nieuwe fundering op een betonvloer, randbalken en verdicht zandpakket. Ze krijgen een oppervlakte van ca. 100 en ca. 71 m².

Verder wordt de bestaande toegangspoort verplaatst en zal aan de oost en noordzijde van het perceel verharding worden aangelegd.

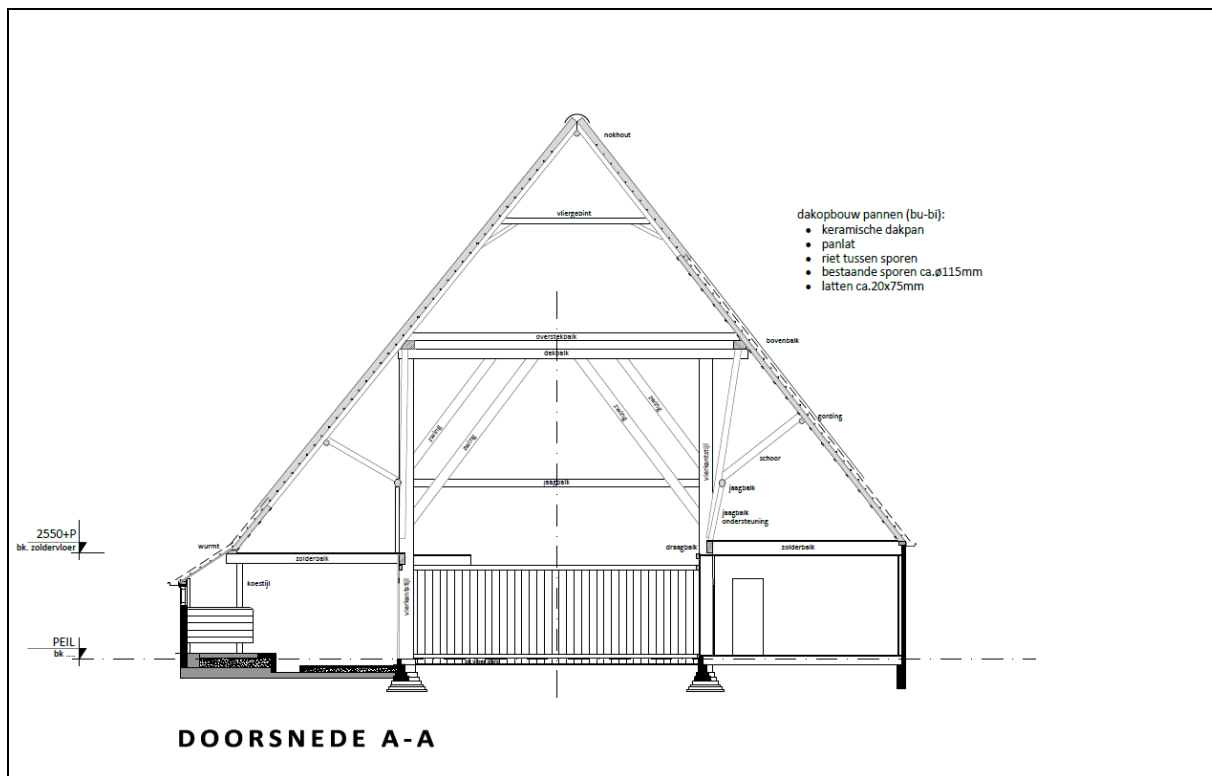
Afbeelding 1. De ligging van het plangebied (rode stippellijn) op een luchtfoto (bron: PDOK).

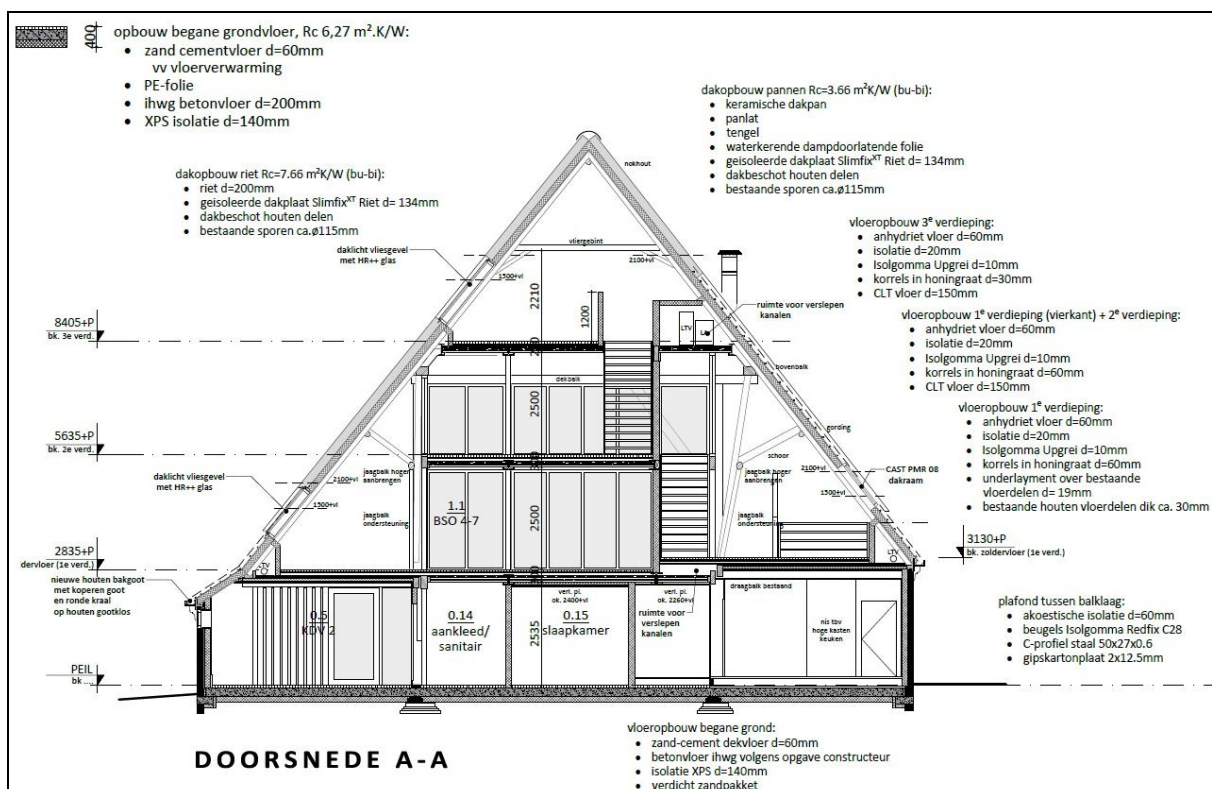
Afbeelding 2. Westerblokker 159 (bron: Google Streetview 2014).

Afbeelding 3. De rechterzijgevel vlak na de storm (foto Archeologie West-Friesland, 19-02-2022).

Afbeelding 4. Doorsnedetekening van de bestaande situatie (naar tekening 22072 A010 TPAHG Architecten).

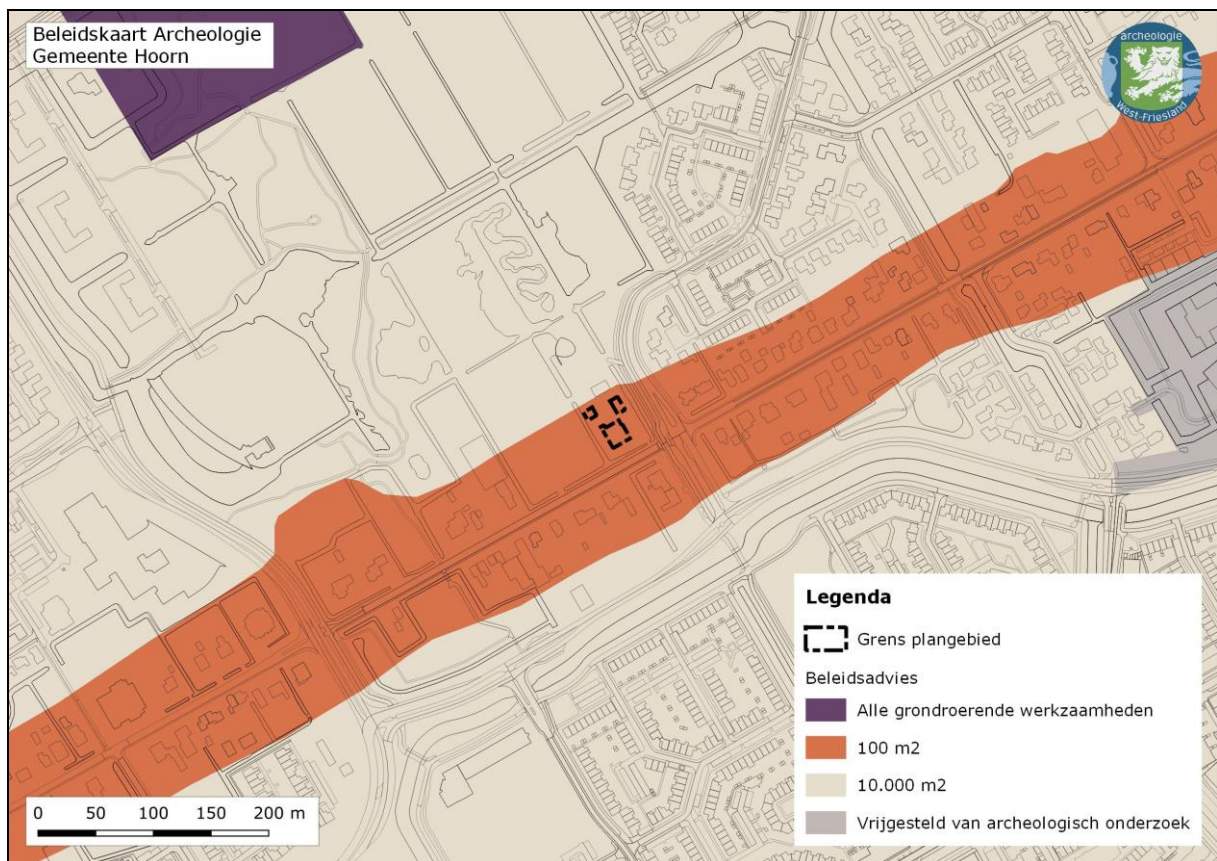
Afbeelding 5. Doorsnedetekening van de nieuwe situatie (naar tekening 22072 C101 TPAHG Architecten).

2. Beleidskaart archeologie en bestemmingsplannen

De gemeenteraad van Hoorn heeft op 12 maart 2013 de 'Beleidskaart Archeologie' vastgesteld. Op deze kaart is aangegeven waar de bekende archeologische vindplaatsen zich bevinden en welke archeologische verwachtingszones er zijn in de categorieën (zeer) hoog, middel en lage verwachting. De verwachting is gecombineerd met een beleidsadvies per archeologische verwachtingszone. In 2021 is een update van deze kaart vervaardigd.

Het plangebied valt binnen het historische lint van Westerblokker, dat een hoge archeologische waarde heeft. Het dorpslint is begrensd aan de hand van historisch kaartmateriaal. Op de beleidskaart ligt het plangebied in een zone waar bij plannen met een omvang groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm rekening moet worden gehouden met het aspect archeologie (afb. 6). Deze grenzen worden door de geplande ingrepen overschreden.

De archeologische vrijstellingsgrens van de beleidskaart is verwerkt in het Paraplubestemmingsplan Archeologie (vastgesteld 07-03-2012) als dubbelbestemming Waarde – Archeologie 2.² In het Veeplan (vastgesteld 08-12-2020) heeft het plangebied daarnaast een dubbelbestemming Waarde – Cultuurhistorie en een dubbelbestemming Waarde – Bouwhistorie gekregen.³ De locatie is daarmee mede bestemd voor het behoud, herstel en de bescherming van aanwezige bouwhistorische en cultuurhistorische waarden.

Afbeelding 6. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op de beleidskaart archeologie van de gemeente Hoorn.

² NL.IMRO.0405.BPArcheologie-va01.

³ NL.IMRO.0405.BPVeeplan-va01.

3. Cultuurhistorische achtergrond

Het plangebied ligt aan de Westerblokker, een binnenwaterkerende dijk. Op de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland staat de Westerblokker met de bebouwing aangegeven als van historisch-geografische waarde (CHW codes WFR209G en WFR440G). Het dorpslint van Westerblokker is daarnaast een terrein van hoge archeologische waarde (CHW code WFR357A, AMK monumentnummer 14855).

Waarschijnlijk is de omgeving van Westerblokker in de 12de eeuw ontgonnen. Uit deze tijd dateert ook de oudste bewoning langs het dorpslint. De huizen van de eerste bewoners van het veenontginningsgebied van Blokker bevonden zich op lage terpjes aan weerszijden van dit lint. Blokker bleef in de eeuwen daarna een klein dorp met verspreide bebouwing langs het lint van Ooster- en Westerblokker. Over de mate van continuïteit van de bewoning op de percelen valt vooralsnog moeilijk iets te zeggen.

Ten noorden van het plangebied ligt de Koewijzend, de voormalige bannegrens tussen Westerblokker en Zwaag. Tussen 1388-1392 werd het regulierenklooster Nieuwlicht aan de zuidzijde van de Koewijzend gebouwd. In 1572 werd het klooster in opdracht van Willem van Oranje afgebroken, maar tot 1834 bleef er nog een ruïne van het gebouw staan.

Kaartmateriaal

Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Op de kaart van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560 is het regulierenklooster ten noordwesten van het plangebied duidelijk afgebeeld (afb. 7). De bebouwing langs de dorpslinten is niet ingetekend op deze kaart, maar bekend is dat er toen al wel huizen in Westerblokker stonden.

Afbeelding 7. De globale locatie van het plangebied (zwarte cirkel) op de kaart van Van Deventer uit ca. 1560.

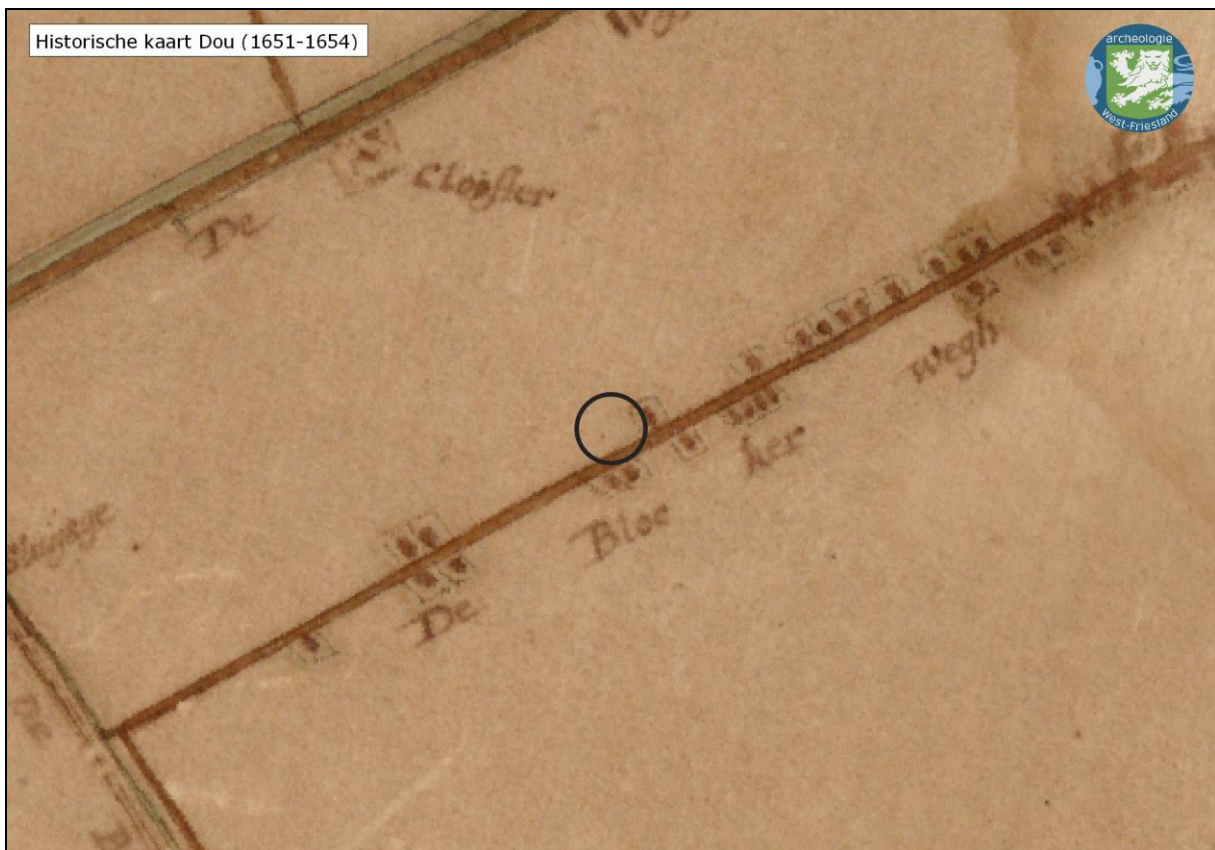
De kaart van Johannes Dou uit circa 1651-1654 van ongeveer een eeuw later laat bebouwing zien langs de Westerblokker (afb. 8). Het plangebied lijkt net naast een bebouwd perceel te liggen.

Op de kaart van Oostwoudt uit 1723 staan tussen het 'Klooster Pat' en de kerk van Westerblokker wat meer bebouwde percelen aangegeven (afb. 9). Deze kaart is echter niet heel nauwkeurig en is dus lastig te gebruiken op perceelniveau.

In 1824 is de eerste gedetailleerde kadastrale minuutkaart gemaakt. Het plangebied valt nu duidelijk samen met bebouwing (afb. 10). De vorm en het formaat van het gebouw wijzen erop dat het gaat om een stolpboerderij. De stolp met erf op perceel D32 was destijds in bezit van Cornelisje Entes, de weduwe van Pieter Otjersz Schoof. Cornelisje was boerin van beroep.

Kadaster

Uit het kadaster blijkt dat de stolp in 1876 werd afgebroken, waarna een nieuwe stolpboerderij is gebouwd (links op afb. 11). De nieuwe boerderij is gebouwd in opdracht van Geertje Jacobsdochter Ruiter, zij wordt als grondeigenaresse omschreven. Ten noordoosten van de boerderij stonden vanaf nu ook twee schuren op perceel D399. In 1901 is aan de achterkant van de boerderij een stukje aangebouwd (rechts op afb. 11). Ook werden de twee schuren toen samengevoegd tot één schuur. In de jaren '30 van de vorige eeuw is volgens het kadaster nog 'sloping en stichting' uitgevoerd. Mogelijk wijst dit op herbouw van de schuur.⁴ De schuur is inmiddels ingestort.

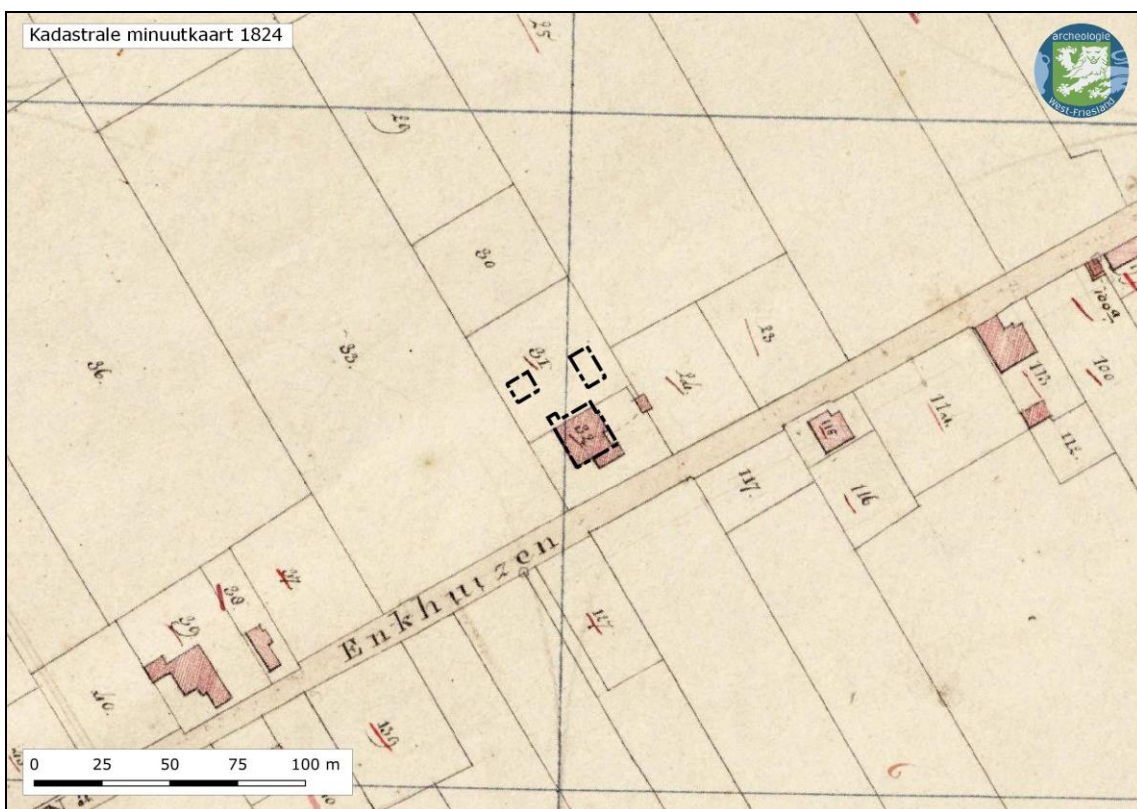

Afbeelding 8. De globale locatie van het plangebied (zwarte cirkel) op de kaart van Johannes Dou uit 1651-1654 (collectie Westfries Archief).

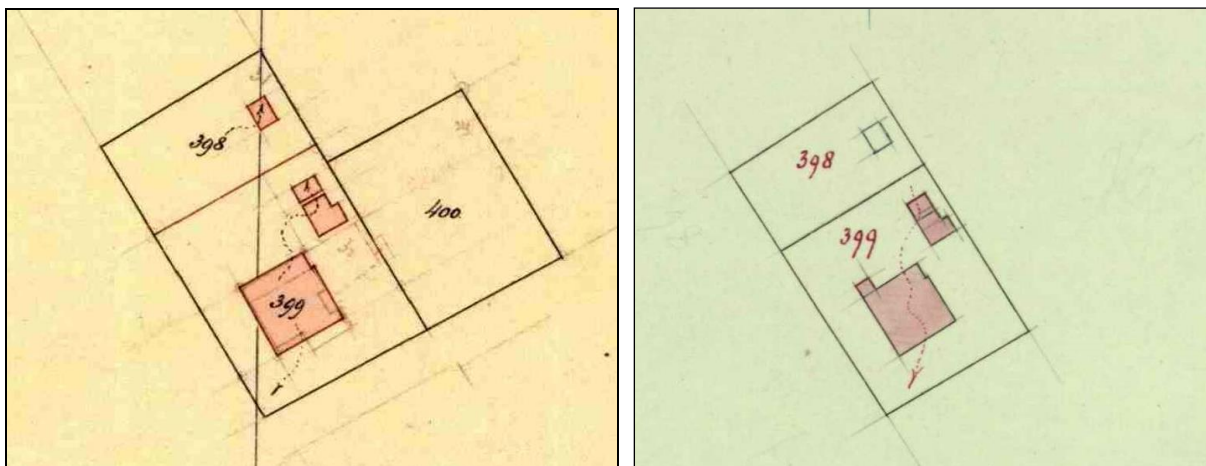
⁴ Kadaster Archiefviewer 2.0.

Afbeelding 9. De globale locatie van het plangebied (zwarte cirkel) op de kaart van Oostwoudt uit 1723 (collectie Westfries Archief).

Afbeelding 10. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op de kadastrale minuutkaart uit 1824 (bron: beeldbank.cultureelerfgoed.nl).

Afbeelding 11. De situatie op het perceel in 1876 (links) en 1901 (rechts).

Monumentale stolpboerderij⁵

Stolpboerderij Westerblokker 159 is een Rijksmonument (monumentnummer 517432) en heeft de naam 'Hoeve Buitenrust'. Van de monumentale boerderij bestaan verschillende oude foto's en tekeningen (afb. 12 en 13). De boerderij maakt onderdeel uit van boerderijcomplex 'Buitenrust' (complexnummer 517431). Binnen dit complex zijn ook de (inmiddels ingestorte) veestal en het toegangshek aangewezen als Rijksmonument. De boerderij is van algemeen belang en is een gaaf voorbeeld van de traditionele 19de-eeuwse agrarische bouwkunst die zo kenmerkend is voor West-Friesland. De stolp is rietgedekt met aan twee zijdes een pannenspiegel. De voorgevel dateert uit 1862 en bevat onder andere een zogenaamde 'dodendeur'. In 1965 is de houten achtergevel vervangen door de huidige variant van baksteen. Aan de achterzijde is een boenhok met schoorsteen aangebouwd. De houten draagconstructie van de stolp bestaat uit een rechthoekig vierkant met een overstek aan zowel de voor- als achterzijde. De woonvertrekken bevinden zich aan de oostzijde van het vierkant. De oorspronkelijk koestal ligt aan de westzijde met haaks hierop aan de noordwestzijde de dars. Het interieur verkeert grotendeels in oorspronkelijke staat met onder meer in de woonkamer een vermoedelijk 18de-eeuwse smuiger.

Bij deze redengevende omschrijving kan worden opgemerkt dat als bouwjaar 1862 wordt vermeld. Dit zou staan op de gevelsteen in de voorgevel, die tegenwoordig nauwelijks nog leesbaar is. Uit het kadaster kan worden afgeleid dat de boerderij is gebouwd in de tweede helft van de 19de eeuw. De stolpboerderij is van het Noord-Hollandse type. Bij dit stolptype bevinden de darsdeuren zich meestal in de achtergevel, maar bij deze stolpboerderij zitten de darsdeuren in de zijgevel. De dars ligt hierdoor aan de achterkant van de boerderij, in plaats van aan de zijkant.

Op foto's uit de jaren '50 en '60 van de boerderij staat de naam Mariahoeve op de voorgevel en niet Buitenrust. Op historische kaarten uit de periode 1880-1950 staat de naam Buitenrust wel vermeld.⁶ Het is echter onzeker of deze naam betrekking heeft op Westerblokker 159 of op een nabijgelegen stolpboerderij die in 1877 is gebouwd (Westerblokker 165, afgebroken in jaren '70).

Bouwhistorische verkenning

In juli 2023 is een bouwhistorische verkenning uitgevoerd in de stolpboerderij.⁷ In de bijbehorende rapportage is de bouwgeschiedenis uiteengezet en zijn de verschillende onderdelen van de boerderij gewaardeerd. Een groot deel van het in- en exterieur (o.a. de voorgevel, de rechter zijgevel, de kap, het vierkant en de smuiger) is hoog gewaardeerd en dient behouden te blijven.

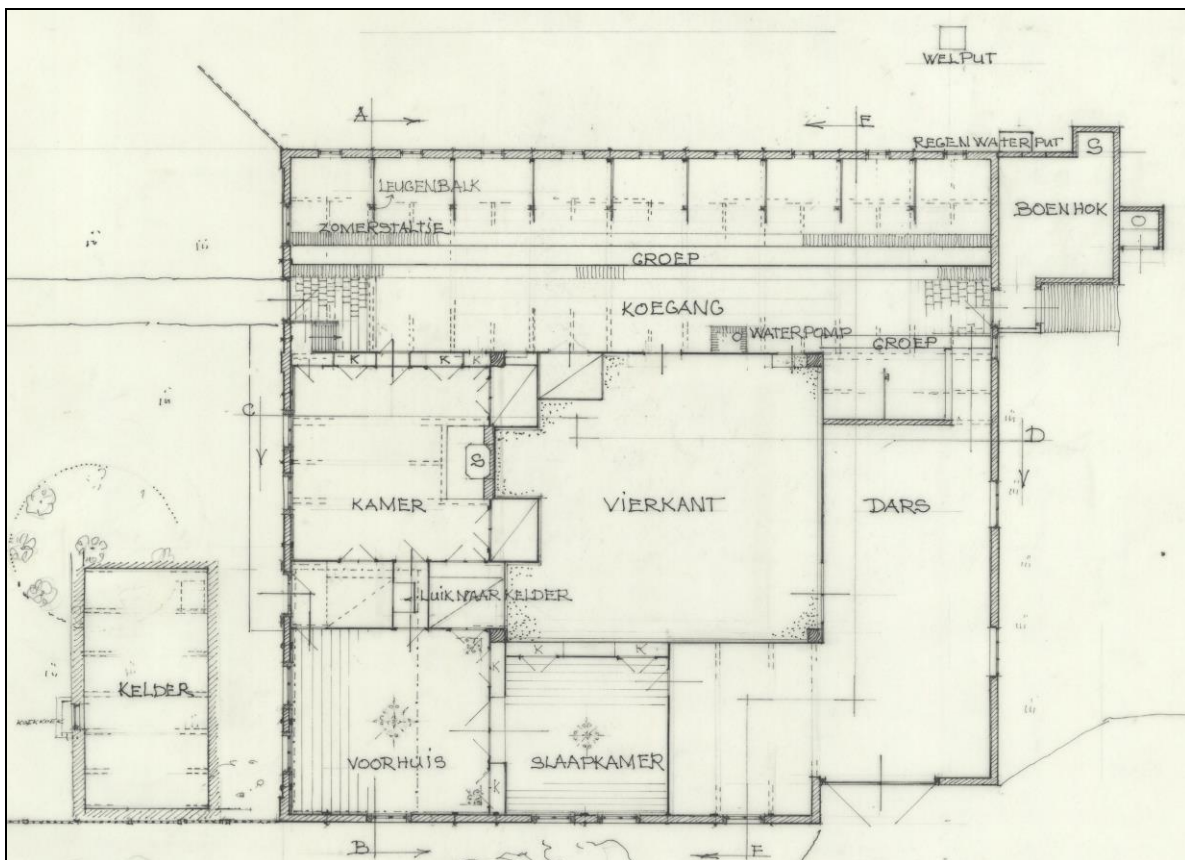
⁵ www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/517432.

⁶ www.topotijdreis.nl

⁷ Ralling 2023.

Afbeelding 12. Foto van de boerderij in 1957 (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 187651).

Afbeelding 13. Plattegrond van de boerderij, opgemeten in 1985 (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, S.H.B.O. 665-2, blad II).

4. Archeologische en geologische bronnen

Onderzoeken en vondsten

In de omgeving van het plangebied zijn in het verleden verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd en vondsten gedaan. Relevante projecten worden hieronder kort besproken.

Archeologie West-Friesland heeft in 2011 een archeologisch onderzoek uitgevoerd op het perceel Westerblokker 74 (Archisnummer 2319332100). In de 12de/13de eeuw was hier geen huisterp aanwezig en in de periode 1400-1625 was het perceel nog altijd onbebouwd. Omstreeks 1625 verscheen de eerste bebouwing. In het huis waren een voorraadkelder en waterput aanwezig en achter het huis lagen een aantal afvalkuilen. Aan de bewoners kon vrij veel vondstmateriaal worden gekoppeld. In de 19de eeuw werd hier een Armenhuis gebouwd.⁸

In 2007 is een archeologische opgraving uitgevoerd ter hoogte van Westerblokker 33 en 35 (Archisnummer 2164988100). Aanleiding was de aanleg van de Strip, de verbindingsweg tussen de nieuwe wijk Bangert en Oosterpolder en de ontginningsas van Westerblokker. Op het terrein werd een huisterp opgegraven die is aangelegd aan het einde van de 12de eeuw. In de loop van de 14de eeuw is het perceel braak komen te liggen. In de eerste helft van de 16de eeuw is het erf opgesplitst in twee kavels die tot 2007 ook aanwezig waren (Westerblokker 33 en 35). Bewoning op perceel 35 was vanaf deze periode continue. Voor perceel 35 geldt dat in de 19de eeuw geen huis aanwezig was.⁹

Tegenover het plangebied, op perceel Westerblokker 112, is in 1987 een archeologische waarneming verricht waarbij haardplaatsen, huttenleem en veel keramiek uit de 12de/13de eeuw is aangetroffen (Archisnummer 2797525100). Van hetzelfde terrein zijn verder verschillende losse vondstmeldingen bekend waarbij vondsten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd zijn gedaan (Archisnummers 2777089100 en 3090606100).

Ten zuidwesten van het plangebied, ter hoogte van de kruising van de Oostergouw en de Westerblokker, zijn in 1984 vondsten gedaan die afkomstig zijn van een middeleeuwse huisterp (Archisnummer 3184380100). Het betreft scherven van met name kogelpotaardewerk uit de 12de en 13de eeuw. Daarnaast is hier keramiek uit de 16de – 17de eeuw gevonden.

In de zomer van 2023 zijn door Archeologie West-Friesland de graafwerkzaamheden ten behoeve van de reconstructie van de Westerblokker tussen de spoorlijn en de Kloosterhout gemonitord. Dit heeft een aantal interessante vondsten opgeleverd (AWF vondstmeldingsnummer 2198). Het gaat met name om een grote hoeveelheid metaalvondsten uit de 16de tot en met de 19de eeuw. Enkele opvallende voorbeelden zijn een messing motorembleem, een loden kolfslof, een messing tapkraan, twee zilveren munten uit Italië, een bronzen gespje (13de of 14de eeuw) en een messing mesheftbekroning.

Verder zijn op het terrein van klooster Nieuwlicht verschillende archeologische waarnemingen verricht. Deze onderzoekjes waren kleinschalig van aard en zijn niet uitgewerkt.

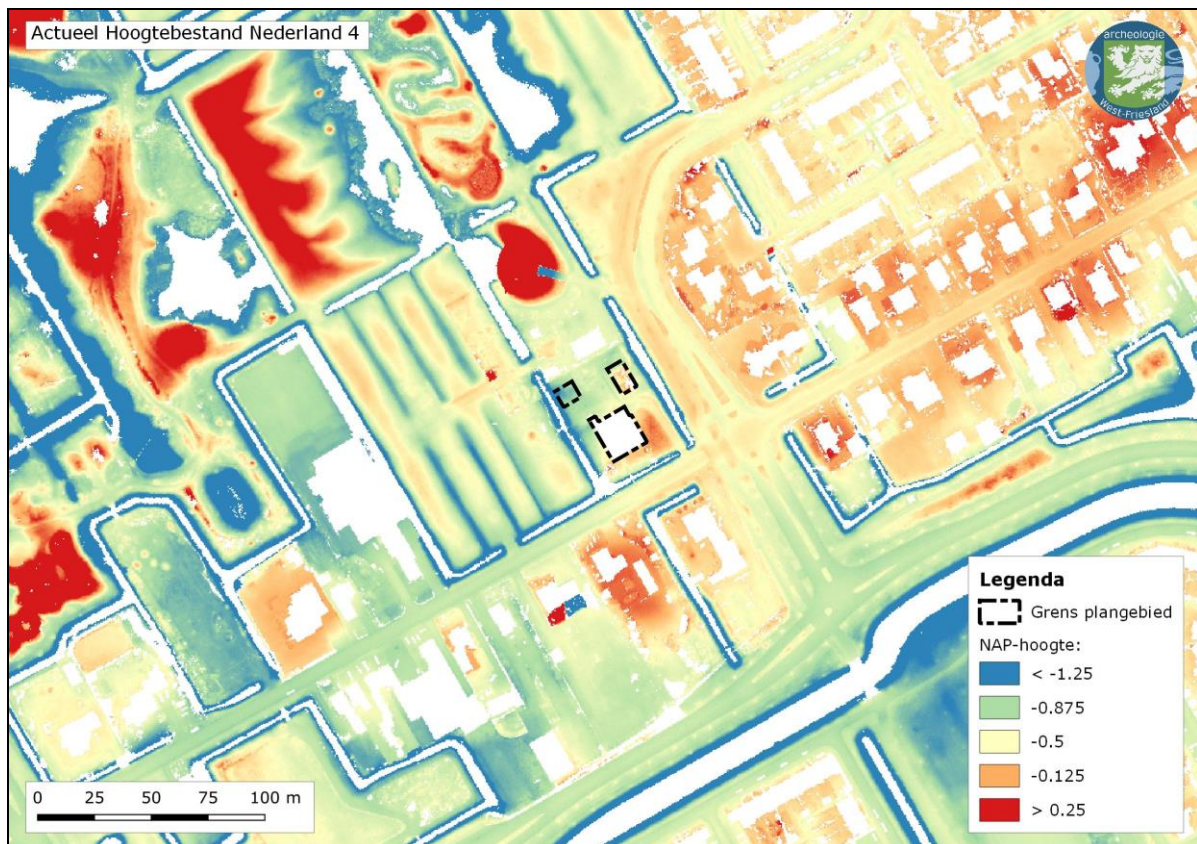
Hoogtekaart

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland zijn verspreid langs het dorpslint van Westerblokker verhogingen zichtbaar die kunnen worden gerelateerd aan middeleeuwse huisterpen (afb. 14). Ter hoogte van Westerblokker 159 is op deze kaart ook een verhoging aanwezig.

⁸ [REDACTED] 2012.

⁹ [REDACTED] 2009.

Landschappelijk gezien valt het perceel samen met een zeldzaam stuk behouden kadetjesland in Blokker. De karakteristieke kadetjes zijn op de hoogtekaart duidelijk zichtbaar als verhoogde stroken land ten westen van de stolpboerderij.

Afbeelding 14. De ligging van het plangebied (zwarte stippellijn) op het Actueel Hoogtebestand Nederland 4 (bron: www.ahn.nl).

5. Conclusie

Het plangebied Westerblokker 159 heeft op basis van historisch kaartmateriaal, archeologische bronnen en de hoogtekaart een hoge archeologische waarde voor vindplaatsen uit de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

De stolpboerderij aan de Westerblokker 159 is een Rijksmonument (monumentnummer 517432). De bestaande stolpboerderij is van het Noord-Hollandse type en is vanuit cultuurhistorisch oogpunt van zeer hoge waarde. In de boerderij is een zeer monumentaal interieur aanwezig. De huidige boerderij dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw, maar hiervoor stond op dezelfde locatie ook al een stolpboerderij. Het is goed mogelijk dat de bewoning op het perceel teruggaat tot de Middeleeuwen.

Het pand verkeert al enige jaren in slechte staat. Er is een grootschalige renovatie, inclusief bodemroerende werkzaamheden, nodig. Daarbij komt een nieuwe betonvloer in het gehele pand en worden heipalen toegepast. Een palenplan en exacte ontgravingsdiepte is nog niet bekend. **Archeologische resten kunnen vanaf direct onder de huidige vloer worden aangetroffen** en worden met de geplande ontwikkeling waarschijnlijk onevenredig geschaad.

Aanvullend staat in de planning om ca. 171 m² aan nieuwbouw te realiseren achter de boerderij. De nieuwe schuur en stal worden voorzien van een nieuwe fundering op een betonvloer, randbalken en verdicht zandpakket.

6. Advies

Vanuit het gemeentelijk beleid wordt geadviseerd om archeologie-vriendelijk te bouwen/renoveren, dat wil zeggen de bodem niet te verstoren. Een archeologie-vriendelijk plan kan worden voorgelegd aan de gemeente. Het archeologie-vriendelijke plan dient te worden gekeurd door Archeologie West-Friesland.

Een niet archeologie-vriendelijk plan houdt in dat de huidige situatie van de bodem zal worden verstoord tijdens het bouwproces. Onder bodemverstoring wordt verstaan:

- het verwijderen van muurwerk uit de bodem, hier onder vallen ook funderingen en palen van de bestaande bebouwing vanaf de vrijstellingsdiepte gemeten vanaf het bestaande maaiveld van de archeologische vindplaats.
- vorstranden dieper dan 30 cm
- het aanbrengen van funderingspalen, damwanden, grondverbeteringen, groutankers etc.
- bodemsaneringen, tijdelijke uitplaatsing van vervuilde grond
- kelders, ondergrondse reservoirs, overmatige boringen voor diverse onderzoeken en bijvoorbeeld wkk installaties
- kruipruimtes
- vijvers/watercompensaties
- sloten en andere ingravingen
- kabels en leiding-tracés vanaf maaiveld

Ligt het in de planning om één of meerdere van bovenstaande bodemverstoringen werkzaamheden tijdens het project uit te voeren, dan wordt het bouwproject als niet archeologie-vriendelijk geclassificeerd en dient nader archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het huidige bouwplan classificeert gezien de benodigde ontgraving voor de aan te leggen betonvloer(en) en de toe te passen paalfundering niet als archeologie-vriendelijk.

Het archeologisch onderzoek dient te bestaan uit een **archeologische opgraving variant begeleiding**. Een archeologische begeleiding moet voldoen aan de kwaliteitseisen zoals die worden gesteld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 4.1. Dat houdt in dat er een **Programma van Eisen** (conform protocol BRL SIKB 4001) dient te worden opgesteld en dat eventueel aangetroffen archeologische sporen, voordat deze worden verwijderd door daartoe bevoegde archeologen worden gedocumenteerd door middel van tekening, foto en beschrijving. Daarnaast wordt vondstmateriaal verzameld.

De begeleiding kan worden uitgevoerd door Archeologie West-Friesland, maar ook door een gecertificeerd archeologisch bedrijf. De kosten zijn, conform de Erfgoedwet (hoofdstuk 9 § 1), voor de initiatiefnemer.

Archeologie West-Friesland verzoekt om spoedig **overleg** te plegen met de projectontwikkelaar en/of koper om afspraken over het vervolgtraject te maken ().

7. Bronnen

AHN3 (www.ahn.nl)

Archis 3.0

Berg, G.T.C. van den, 2009. Een middeleeuwse huisterp aan het dorpslint van Westerblokker. Archeologisch onderzoek op de percelen Westerblokker 33 en 35 in Blokker, gemeente Hoorn. *Hoornse Archeologische Rapporten 15*. Bureau Erfgoed, Hoorn.

